УДК 341.63

DOI 10.37566/2707-6849-2021-2(35)-8

Сусанна СУЛЕЙМАНОВА,
доцент кафедри цивільного процесу Національного
університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук
ORCID: 0000-0002-3958-5558

ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ВІДСТРОЧЕННЯ АБО РОЗСТРОЧЕННЯ ВИКОНАННЯ РІШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖНОГО СУДУ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА СУДОВА ПРАКТИКА

Постановка проблеми. З аналізу норм, розміщених у главі 3 «Визнання та надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу» розділу IX Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) вбачається, що законодавець імперативно врегульовує повноваження суду під час розгляду заяв про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу. При цьому в цій главі не міститься норми, яка б дозволяла суду вирішувати питання щодо відстрочки чи розстрочки виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу в разі надання дозволу на його виконання.

Водночас ст. 435 ЦПК України, що розміщена в його розділі VI «Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб)», норми якої застосовуються вже на стадії виконання судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів

(посадових осіб), встановлює можливість вирішувати питання щодо відстрочки або розстрочки виконання, однак повноваженнями щодо цього наділяється лише суд, який розглядав справу як суд першої інстанції. Тотожна за змістом норма закріплена і в ст. 33 Закону України «Про виконавче провадження». У зв'язку з цим на практиці виникає питання: чи може суд, який розглядав заяву про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу, вважатися судом, який розглядав справу як суд першої інстанції, й, відповідно, вирішувати питання про відстрочення або розстрочення виконання рішення міжнародного комерційного арбітражного суду?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти визнання та виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу розкриті у працях Т. Захарченко, В. Комарова, В. Кочина, С. Кравцова, З. Литвиненко, М. Селівона, Т. Сліпчук та ін. Водночас малодослідженою залишається проблема відстрочення або розстрочення виконання рішення міжнародного комерційного арбітражного суду. Відповідно, окреслене питання потребує ґрунтовного наукового осмислення.

Метою статті є аналіз проблемних питань судової практики, які виникають при вирішенні справ про відстрочення або розстрочення виконання рішення міжнародного комерційного арбітражного суду і надання пропозицій щодо шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до частини першої ст. 474, частини першої ст. 482 ЦПК України рішення міжнародного комерційного арбітражу визнається та виконується в Україні, якщо їх визнання та виконання передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або за принципом взаємності.

Визнання іноземного судового рішення є необхідною передумовою його примусового виконання, яке можливе лише внаслідок відповідного розпорядження компетентного суду тієї держави, де запитується визнання й виконання цих рішень.

За результатами розгляду заяви про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу суд постановляє ухвалу про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу або про відмову у визнанні і наданні дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу за правилами, встановленими ЦПК України для ухвалення рішення. На підставі ухвали суду про задоволення заяви про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу видається виконавчий лист, який вноситься до Єдиного державного реєстру виконавчих документів не пізніше наступного дня з дня його видання в порядку, встановленому Положенням про Єдиний державний реєстр виконавчих документів (частини 1, 10 ст. 479 ЦПК України).

Перш ніж переходити до аналізу законодавчих норм і судової практики з окресленого питання, розглянемо історію правового регулювання порядку розгляду заяв про визнання та виконання рішень Міжнародного комерційного арбітражного суду (далі – МКАС) та Морської арбітражної комісії (далі – МАК) при Торгово-промисловій палаті України (далі – ТПП України), а також визначення органу, компетентного розглядати ці заяви.

Починаючи з 1994 року, законодавство України у цій сфері неодноразово змінювалось.

У період з 1995 до 2004 року рішення МКАС і МАК при ТПП України при їх виконанні на території України мали виконавчу силу, у зв'язку з чим сторона, на користь якої було винесено таке рішення, могла безпосередньо звернутися до виконавчої служби за місцезнаходженням відповідача за виконанням цього арбітражного рішення. Водночас такий порядок виконання рішень МКАС і МАК при ТПП України, незважаючи на свою, на перший погляд, простоту, не завжди був ефективним та досконалим. Це, зокрема, стосувалося випадків, коли необхідно було відстрочити або розстрочити виконання, або встановити чи змінити спосіб і порядок виконання рішення, наприклад, у випадку відсутності у боржника грошових коштів звернути стягнення на його майно. Однак державний виконавець не міг самостійно змінювати порядок та спосіб виконання рішення, визначений у виконавчому документі. Таке право належить лише органу, що видав виконавчий документ. Водночас таке право відсутнє також і у складу арбітражного суду, що розглянув справу, оскільки арбітражний розгляд припиняється остаточним арбітражним рішенням і склад арбітражного суду з моменту підписання цього рішення втрачає свої повноваження і може лише виправити або роз'яснити рішення у випадках, передбачених Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж», зокрема коли в арбітражному рішенні допущені помилки в підрахунках, описки, друкарські помилки або інші помилки аналогічного характеру, або винести додаткове рішення стосовно вимог, які були заявлені під час арбітражного розгляду, але не були відображені в рішенні [1, с. 163].

У зв'язку з прийняттям у травні 2004 р. Закону України «Про третейські суди» до Закону України «Про виконавче провадження» були внесені зміни, відповідно до яких як рішення іноземних судів та арбітражів, так і рішення третейських судів, що прийняті в Україні, виконуються на підставі виконавчих документів, які видаються судовими органами. У п. 1 частини першої ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року № 1404-VIII, що діє сьогодні, зазначено, що підлягають примусовому виконанню рішення на підставі таких виконавчих документів: «виконавчих листів та наказів, що видаються судами у передбачених законом випадках на підставі судових рішень, рішень третейського суду, рішень

міжнародного комерційного арбітражу, рішень іноземних судів та на інших підставах, визначених законом або міжнародним договором України».

ЦПК України (у редакції Закону України від 03 жовтня 2017 року № 2147-VIII) вніс зміни у регулювання питання інстанційної юрисдикції справ про визнання та надання дозволу на виконання рішень МКАС та їх оспорування. Відповідно до частини другої ст. 23 ЦПК України *справи щодо оскарження рішень третейських судів, оспорування рішень міжнародних комерційних арбітражів, про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів розглядаються апеляційними судами як судами першої інстанції за місцем розгляду справи третейським судом (за місцезнаходженням арбітражу).*

Відповідно до частини другої ст. 24 ЦПК України Верховний Суд переглядає в апеляційному порядку судові рішення апеляційних судів, ухвалені ними як судами першої інстанції.

Віднесення розгляду справ про визнання та виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів до компетенції апеляційних судів як судів першої інстанції і Верховного Суду як суду апеляційної інстанції на часі, є позитивною новелою і відповідає досвіду західних країн. Адже, враховуючи складність та специфіку питань, що виникають під час розгляду заяв про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу, місцеві загальні суди не завжди можуть правильно застосувати положення міжнародних конвенцій. Судові помилки, які допускаються під час розгляду заяв про визнання і надання дозволу на виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів, можуть призвести до несприятливих наслідків і негативно позначаються на міжнародному іміджі України. Отже, за характером спірних правовідносин розгляд цієї категорії справ властивий судам вищих інстанцій.

Таким чином, на сьогодні в Україні встановлений єдиний порядок визнання та виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів, що повністю відповідає положенням Нью-Йоркської конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень (далі – Нью-Йоркська конвенція), яка була прийнята 10 липня 1958 року.

Аналіз практики вирішення судами України питань, пов'язаних із відстроченням і розстроченням виконання рішення міжнародного комерційного арбітражного суду показав, що ними відповідне законодавство застосовується неоднаково. Зокрема, деякі суди відмовляють у задоволенні заяв про відстрочення виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу, вказуючи на відсутність у них відповідної компетенції, інші задовольняють заяви про відстрочення виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу, або ж відмовляють у задоволенні, але з інших підстав, ніж відсутність компетенції. У деяких випадках відстрочується виконання не рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду, а ухвали апеляційного

суду про надання дозволу на примусове виконання рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду.

Щодо практики судів першої групи

Так, Київський апеляційний суд ухвалою від 2 листопада 2020 року у справі № 824/141/2020 відмовив у задоволенні заяви представника боржника **про відстрочення виконання рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України від 7 серпня 2020 року у справі № 6/2020 про визнання та надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті за позовом «I- COAL Sp z o.o.» (Польща) до Товариства з обмеженою відповідальністю «ДВ Нафтогазовидобувна компанія» (Україна) про стягнення коштів.**

Відмовляючи в задоволенні заяви, суд апеляційної інстанції зазначив: «Визнання рішення міжнародного арбітражу є необхідною передумовою його примусового виконання, яке можливе лише внаслідок відповідного розпорядження компетентного суду тієї держави, де запитується визнання й виконання цих рішень. Таким чином, Київський апеляційний суд у даній справі виступає своєрідним «верифікатором» та підтверджує, що рішення міжнародного комерційного арбітражу є дійсним, відповідає вимогам міжнародних договорів, чинного законодавства та може бути виконане резидентом України. В той же час вирішення питання відстрочки та розстрочки виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу не належить до повноважень суду, визначених главою 3 розділу IX ЦПК України. Згідно з частиною першою ст. 435 ЦПК України за заявою сторони суд, який розглядав справу як суд першої інстанції, може відстрочити або розстрочити виконання рішення, а за заявою стягувача, чи виконавця (у випадках, встановлених законом), – встановити чи змінити спосіб виконання судового рішення. З огляду на це нормами цивільного законодавства передбачена можливість вирішення питання відстрочки чи розстрочки виконання рішення тим судом, який розглядав справу, як суд першої інстанції. В даному випадку спір між сторонами – компанією «I- COAL Sp z o.o.» (Польща) та ТОВ «ДВ Нафтогазовидобувна компанія» (Україна) розглянуто Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торгово-промисловій палаті України. **Київський апеляційний суд за заявою стягувача перевіряє наявність підстав для визнання та надання дозволу на виконання рішення МКАС при ТПП України, а вирішення питання відстрочки виконання судового рішення не входить до його повноважень»** [2].

Щодо практики судів другої групи

Так, Київський апеляційний суд, розглянувши справу № 824/97/2019 від 22 червня 2020 року за заявою Товариства з обмеженою відповідальністю «ДВ

Нафтогазовидобувна компанія» про відстрочення виконання ухвали Київського апеляційного суду від 18 жовтня 2019 року про надання дозволу на примусове виконання рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України від 26 квітня 2019 року та видачу виконавчого листа у справі № 246/2018 за позовом Командитного товариства «Trading L.P.» до Товариства з обмеженою відповідальністю «ДВ Нафтогазовидобувна компанія» про стягнення грошових коштів, дійшов висновку про відмову в задоволенні заяви з таких підстав: «Звертаючись до суду з заявою про відстрочення виконання ухвали Київського апеляційного суду від 18 жовтня 2019 року, ТОВ «ДВ Нафтогазовидобувна компанія» посилалось на те, що підприємство перебуває у збитковому фінансовому стані. Проте вказані обставини не є такими, що істотно ускладнюють виконання рішення суду й роблять виконання цього рішення неможливим, оскільки суду не надано будь-яких доказів, які б свідчили, що ДП «Енергоринок» не здійснює погашення існуючої заборгованості в сумі 87 352 048,47 грн перед ТОВ «ДВ Нафтогазовидобувна компанія». Крім того, Товариством з обмеженою відповідальністю «ДВ Нафтогазовидобувна компанія» в заяві зазначалось, що закінчення опалювального сезону дасть можливість значно зменшити обов'язкові витрати підприємства на енергоносії, оскільки йде тенденція їх зменшення на весняно-літній період. Суд вважає, що, оскільки на даний час опалювальний сезон закінчено та значно зменшились витрати підприємства на енергоносії, то ТОВ «ДВ Нафтогазовидобувна компанія» не позбавлено можливості виконувати рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України від 26 квітня 2019 року» [3].

У наведеній справі ми бачимо, що апеляційним судом розглядалася заява про відстрочення виконання не рішення Міжнародного комерційного арбітражу, а ухвали апеляційного суду про надання дозволу на виконання рішення Міжнародного комерційного арбітражу (аналогічна справа № 796/32/2018 від 29 січня 2019 року) [4].

В іншій справі, № 824/53/19 від 29 вересня 2020 року, яка перебувала в провадженні Київського апеляційного суду, суд частково задовольнив заяву Товариства з обмеженою відповідальністю «Спільне українсько-німецьке підприємство «Електронтранс» і відстрочив строком на три місяці виконання рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України від 19 березня 2019 року у справі № 116/2018 про стягнення з Товариства з обмеженою відповідальністю «Спільне українсько-німецьке підприємство «Електронтранс» на користь «Vanke Electromotive 225 826,06 євро за виконавчим листом № 824/53/19 від 25 травня 2020 року, виданим Київським апеляційним судом, починаючи з часу набрання ухвалою законної сили.

При цьому виходив з того, що ст. 435 ЦПК України надає суду повноваження на вирішення питання про відстрочення або розстрочення виконання рішення, ухваленного в порядку, визначеному цим Кодексом. Виконавчий лист про стягнення з ТОВ «Спільне українсько-німецьке підприємство «Електронтранс» на користь «Vanke Electromotive Anpartsselskab» 225 826,06 євро видано на підставі ухвали Київського апеляційного суду від 10 грудня 2019 року, постановленої у порядку, встановленому ЦПК України. Дана ухвала є судовим рішенням у розумінні ст. 258 ЦПК України і відстрочення пов'язане із її виконанням, а не безпосередньо рішення Міжнародного арбітражу, як помилково вважає стягувач [5].

З аналізу наведеного рішення можна побачити, що воно містить суперечності. Так, у мотивувальній частині апеляційний суд наводить, зокрема, аргументи, що ст. 435 ЦПК України надає суду повноваження на вирішення питання про відстрочення або розстрочення виконання рішення, ухваленного в порядку, визначеному цим Кодексом. **Проте в резолютивній частині рішення суд ухвалює надати відстрочку виконання не ухвали Київського апеляційного суду від 10 грудня 2019 року про надання дозволу на примусове виконання рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду, а саме рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України.**

Вимоги ст. 26 Закону України «Про виконавче провадження» неможливо виконати в рамках оформлення рішення МКАС при ТПП України, враховуючи його специфіку як рішення третейського арбітражного суду, оскільки мандат третейського суду, що розглядає конкретний спір, припиняється одночасно з припиненням арбітражного розгляду відповідно до ст. 32 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж».

У зв'язку з цим цілий ряд заходів, здійснення яких стає необхідним на стадії виконавчого провадження по виконанню рішення (відкладення проведення виконавчих дій, прийняття рішення про відстрочку або розстрочку виконання, зміна способу виконання тощо) не можуть бути здійснені безпосередньо даним складом третейського суду, оскільки юридично він не існує. Враховуючи викладене, стороні, що просить здійснити примусове виконання на території України рішення МКАС при ТПП України, відповідно до вимог ст. 35 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», необхідно звертатись до компетентного суду з відповідним клопотанням про приведення цього рішення до примусового виконання. На підставі ухвали про приведення до виконання рішення МКАС при ТПП України компетентний суд видає виконавчий документ.

Такий порядок відповідає вимогам Конвенції ООН про визнання і виконання іноземних арбітражних рішень (Нью-Йорк, 1958), нормам Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» і не порушує права

відповідача на оспорування рішення МКАС чи МАК при ТПП України відповідно до ст. 34 цього Закону.

Відстрочення виконання рішення спрямоване на забезпечення повного виконання рішення суду та є допоміжним процесуальним актом реагування суду на перешкоди, які унеможливають або ускладнюють виконання його рішення.

Висновки. У наведеній категорії справ Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України є судом першої інстанції. Водночас згідно із частиною другою ст. 23 ЦПК України суд, який розглядав заяву про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу, вважається судом, який розглядав справу як суд першої інстанції, й, відповідно, може вирішувати питання про відстрочення виконання рішення, ухваленого в порядку, визначеному ЦПК України, про надання дозволу на примусове виконання рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду.

Необхідно також враховувати роз'яснення, надане в п. 2 частини 10 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 грудня 1999 року № 12 «Про практику розгляду судами клопотань про визнання та виконання рішень іноземних судів та арбітражів і про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України». При застосуванні правил ЦПК щодо можливості за певних умов відстрочити чи розстрочити виконання рішення (ст. 33 Закону «Про виконавче провадження») необхідно враховувати положення Конвенції Організації Об'єднаних Націй 1980 року про договори міжнародної купівлі-продажу товарів у випадках, коли про це порушувалось клопотання комерційним підприємством держави-учасниці зазначеної Конвенції. Згідно з цією Конвенцією ніяка відстрочка не може бути надана судом або арбітражем продавцю чи покупцю, якщо той вдається до якогось засобу правового захисту від порушення договору (п. 3 ст. 45, п. 3 ст. 61).

Перелік використаних джерел

1. Захарченко Т., Теплюк М. *Визнання і виконання міжнародних арбітражних рішень в Україні: питання теорії та практики. Право України. 2011. №1. С. 160–183.*
2. *Ухвала Київського апеляційного суду у справі № 824/141/2020 від 02 листопада 2020 року.* URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92670688>
3. *Ухвала Київського апеляційного суду у справі № 824/97/2019 від 22 червня 2020 року.* URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89990931>
4. *Ухвала Київського апеляційного суду у справі № 796/32/2018 від 29 січня 2019 року.* URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79573468>
5. *Ухвала Київського апеляційного суду у справі № 824/53/19 від 29 вересня 2020 року.* URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91901053>

References

1. Zaharchenko T., Teplyuk M. *Viznannya i vikonannya mizhnarodnih arbitrazhnih rishen'v Ukraini: pitannya teorii ta praktiki*. Pravo Ukraini. 2011. № 1. S. 160–183. [ukr.]
2. Uhvala Kiivs'kogo apelyacijnogo sudu u spravi №824/141/2020 vid 02 listopada 2020 roku. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92670688> [ukr.]
3. Uhvala Kiivs'kogo apelyacijnogo sudu u spravi №824/97/2019 vid 22 chervnya 2020 roku. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89990931> [ukr.]
4. Uhvala Kiivs'kogo apelyacijnogo sudu u spravi № 796/32/2018 vid 29 sichnya 2019 roku. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79573468> [ukr.]
5. Uhvala Kiivs'kogo apelyacijnogo sudu u spravi № 824/53/19 vid 29 veresnya 2020 roku. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91901053> [ukr.]

СУЛЕЙМАНОВА С. Щодо можливості відстрочення або розстрочення виконання рішення міжнародного комерційного арбітражного суду: правове регулювання та судова практика.

У статті розглядаються проблемні питання, пов'язані з відстроченням або розстроченням виконання рішення міжнародного комерційного арбітражного суду, проаналізовано матеріали судової практики і чинне законодавство.

Ключові слова: відстрочення виконання рішення, розстрочення виконання рішення, міжнародний комерційний арбітраж, судова практика.

СУЛЕЙМАНОВА С. Относительно возможности отсрочки или рассрочки исполнения решения международного коммерческого арбитражного суда: правовое регулирование и судебная практика.

В статье рассматриваются проблемные вопросы, связанные с отсрочкой или рассрочкой исполнения решения международного коммерческого арбитражного суда, анализируются судебная практика и действующее законодательство.

Ключевые слова: отсрочка исполнения решения, рассрочка исполнения решения, международный коммерческий арбитраж, судебная практика.

SULEIMANOVA S. Regarding the possibility of postponing or deferring the execution of the decision of the international commercial arbitration court: legal regulation and case law.

The article deals with problematic issues related to the postponement or postponement of the execution of the decision of the International Commercial Arbitration Court. The analysis of the norms contained in Chapter 3 “Recognition and granting permission to enforce the decision of international commercial arbitration” of Chapter 9 of the CPC

of Ukraine shows that the legislator imperatively regulates the powers of the court when considering applications for recognition and granting permission to enforce international commercial arbitration. However, in this chapter there is no rule that would allow the court to decide on the postponement or installment of the execution of the decision of international commercial arbitration in the case of granting permission to execute it.

However, Article 435 of the CPC of Ukraine, which is placed in Section 6 of the CPC of Ukraine «Procedural issues related to the execution of court decisions in civil cases and decisions of other bodies (officials)», the rules of which are applied at the stage of execution of court decisions in civil cases and decisions of other bodies (officials), establishes the possibility of deciding on the postponement or installment of execution, but the powers in this regard are vested only in the court that considered the case as a court of first instance. The norm identical in content is enshrined in Article 33 of the Law of Ukraine «On Enforcement Proceedings». In this regard, in practice, the question arises: can the court that considered the application for recognition and permission to enforce the decision of international commercial arbitration, be considered a court that considered the case as a court of first instance, and, accordingly, decide on adjournment or deferral of execution of the decision of the international commercial arbitration court?

Key words: postponement of execution of the decision, international commercial arbitration, court practice.